

ולא דמי לשחט בשתיקה ואמר אחר כך שלא לשמו, דהתם באותה עבודה חישוב שלא לשמו.

אבל הכא בשחיטה גופה לא חישוב שלא לשמו אלא שחט בשתיקה, וכבר נפסל הקרבן, ולא יועיל מה שחישוב בעבודת הזריקה שלא לשמו להכשירו.

דין הנזיר שאחר ששלמו ימי נזירותו הוא מביא שלושה קרבנות: חטאת עולה ושלמים.

ואם כבר הקריב עולה ושלמים ועדיין לא הפריש בהמה לחטאתו, נמצא שהכסף הנותר מיועד לחטאת. ואם הביא לקרבן חטאת בהמה בחלק מהכסף, נחשב הנותר למותר חטאת.

אך אם הקריב חטאת תחילה ונשאר לו להביא שאר קרבנות, לא הוי הכסף הנותר לבטוף מותר חטאת, אלא מותר עולה או שלמים.

שנינו במשנה **מותר** מן המעות שהפריש הנזיר לצורך קרבנותיו יקריבו מהם קרבן **נדבה**:

א-ז ועל כן **רב חסדא אמר**: הדין שנאמר במשנה כי מותר נזיר לנדבה אמור דווקא באופן מסוים: **והוא שקריבה חטאתו בסוף**, שאז הוי הכסף הנותר "מותר חטאת", שדינו שהוא הולך לנדבה.

אבל אי קרבו שלמים בסוף — הוי הכסף מותר שלמים, ודין **מותרן**, שהם קרבין **שלמים**.

אמר רבי זעירא: אפילו קרבו שלמים **לבסוף**

ונותר כסף, דינן של המעות הנותרות שהולכין לנדבה.

לפי שהלכה למשה מסיני היא בהלכות נזיר, שתהיה **מותרה** הולכת וקריבה לעולות **נדבה**.

ומשנה היא במסכת נזיר פרק ד: האשה שנדרה בנזיר, והפר לה בעלה, ועתה אינה מביאה קרבנותיה, אם היו לה מעות שהפרישה לצורך קרבנותיה, ולא פירשה אלו לחטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים, דינם שיפלו לנדבה לעולות לקיץ המזבח.

ואף רב חסדא מודה בזה. אלא שנחלקו היכא שכבר אין בתוך המעות הללו דמי חטאת, וכנדון שכבר הקריב הנזיר חטאתו, אם גם באופן זה אמרינן דמותר מעות קרבנות הנזיר ילכו לנדבה.

ואיכא **מתניתא מסייעא לדין** לכאן, ואיכא **מתניתא מסייעא לדין** לכאן.

שנחלקו תנאים בברייתות אם מותר מעות הנזיר לאחר שאין בתוכם דמי חטאת האם ילכו לנדבה.

ומפרשת הגמרא: יש **מתניתא שמסייע לרבי זעירא**:

דתניא: המפריש מעות לנזירותו, ומת. והיו לו מעות סתומין, שלא פירש בהפרשתן אלו לקרבן זה ואלו לקרבן זה, יפלו לנדבה.

והברייתא מפרשת: **אלו הן מעות סתומין** שיפלו לנדבה? **כל שדמי חטאות** [לפי הגר"א] **מעורבין בהם**. שמתחילה כשהפריש, לא פירש אלו מעות ילכו לחטאת, וממילא דמי חטאת מעורבים בהן.

ואפילו כבר הפריש דמי חטאת מתוכה, ואמר אלו המעות לחטאתי והשאר לשאר קרבנות נזירותי, אף על פי כן המעות הנותרות מעות סתומין הן ויפלו לנדבה.

והיינו כרבי זעירא, שהלכה היא בנזיר שמותר מעות הנזיר שאין מקריבין מהם קרבנותיו יפלו לנדבה, ואפילו כבר אין בתוכם מעות דמי חטאת.

ויש מתניתא שמסייעא לרב חסדא:

דתניא בברייתא אחריתי: מי שהפריש מעות לקרבנות נזירותו ולא פירש לאיזה קרבן, ואחר כך הפריש מעות מתוכן, ואמר: אלו לחטאתי, והשאר לשאר קרבנות נזירותי. ומת. מועלין [מביא קרבן מעילה] אם נהנה בכולן, ואין מועלין [ואין מביא קרבן מעילה] אם נהנה רק במקצתן.

משום דעולה הוי קדשי קדשים, ושלמים הוי קדשים קלים, והנהנה מקדשי קדשים מביא קרבן מעילה, והנהנה מקדשים קלים אינו מביא קרבן מעילה. והכא, הואיל ולא פירש הנזיר אם המעות הן לעולה או לשלמים, הרי שהן עומדות לשניהם, ואם נהנה רק ממקצתן, אמרינן שמא מדמי שלמים הוא נהנה, ולפיכך אינו מביא קרבן.

ולא אמר התנא בברייתא זו: אם מת יפלו המעות לנדבה.

ומוכח שלא יפלו לנדבה.

כי אם דינן שמקריבין מהן עולות לנדבה, כל המעות דמי עולות הם, ואין בהן דמי שלמים, ומדוע הנהנה במקצתן לא מעל? אלא, ודאי סברה האי ברייתא כרב חסדא,

שרק היכא שלא הופרש מן המעות הסתומין דמי חטאת אמרינן דמותרן יפלו לנדבה.

רב חסדא אמר: מותר המעות, שנשארן מדמים שהפריש כדי להביא מהן "לחמו של נזיר" [הבא יחד עם השלמים שמביא הנזיר], אין לו תקנה, וכדמפרש. אלא יורקב [ירקב].

אמר רבי יוסי: ויאות [שפיר קאמר]!

שהרי להקריבו ללחם זה בפני עצמו אין את יכול, שאין לך לחם שהוא קרב לעצמו, ומביאין את הלחם רק יחד עם השלמים.

והכא, שכבר הקריב את השלמים עם הלחם, ונשארן לו מעות ללחם נוסף, אי אפשר להקריבו בפני עצמו.

וכמו כן להקריבו עם שלמים של נזירות אחרת לקרבן נזיר אחר גם אין את יכול. לפי שאין לך שלמי נזירות הבאה בלא לחם.

הלכך הנזיר ההוא, כשהפריש שלמים, בהכרח הפריש גם לחם עמם. ולכן אין ללחם זה אפשרות להצטרף ולהקרב עם שלמי נזיר אחר.

ולפום כן, בהכרח, צריך מימר [ומשום כך צריך לומר]: "מותר לחמו של נזיר — יורקב".

ואמרינן: סברין [חשבון] רבנן למימר: הוא הדין האמור בלחמו של נזיר שמוותרו ירקב, הוא הדין גם כן במותר מעות שהפריש לנפסכו של נזיר, שיורקב ולא יביאו במעות אלו קרבן אחר.

אמר רבי יוסי בר רבי בון: לא היא!

באה מעשרון סולת, מחולק לשניים, והיה מקריב חצי עשרון בבוקר וחצי בערב]. אם הפריש מעות ואחר שקנה את הסולת נותרו מעות בידו, נחלקו אמוראים מה יעשה במותר עשירית האיפה שלו:

רבי יוחנן אמר: יוליכם לים המלח, ואסור ליהנות מהן ואם נהנה אינו מביא קרבן מעילה.

רבי אלעזר אמר: יפלו לנדבה. הרי שגם הוא סובר שהנותר ממה שהופרש לקדשי קדשים ילך לנדבה.

הלכה ה מתניתין

א. מותר המעות שנותר ממה שגבו לצורך פדיון שבויים — יתנום לצורך פדיון שבויים אחרים.

ב. אבל מותר שנשאר ממה שגבו במפורש לצורך שבוי מסוים — זכה אותו שבוי במותר, ויתנוהו לאותו השבוי.

ג. מותר המעות שנשאר שגבו לצורך עניים — יתנום לצורך עניים אחרים.

ד. אבל מותר הנשאר ממה שגבו לצורך עני מסוים ילך לאותו עני.⁽⁴⁰⁾

ה. מותר המעות שנשאר ממה שגבו לצורך קבורת מתים ישאר לצרכי מתים.

אלא הואיל ומותר נסכיו קדשי קדשים אינון [הם], ולכן דינן שיפלו לנדבה. דהוא סבר שכל מותר הנשאר ממעות המיועדות לקדשי קדשים דינם שיפלו לנדבה.

ואמרינן: על דעתיה [לפי דבריו של] רבי יוסי בר בון דאמר בשם רב חסדא דמותר נסכים יפלו לנדבה הואיל וקדשי קדשים הם, נמצא כי [גירסת הגר"א] שמואל ורב חסדא ורבי אלעזר — שלשתן אמרו דבר אחד, שמותר קדשי קדשים יקריבו ממנו עולות נדבה. וכדמפרש:

רב חסדא — אהן [הא] דאמרן, דמותר נסכים הואיל וקדשי קדשים הם הולך המותר לנדבה.

ושמואל נמי סבר כן. כדחזינן דאמר רבי יוסי: עד דאנא תמן, כשהיתי שם בכבל קודם שעליתי לארץ ישראל, שמעית את קל [קול] רבי יהודה, כאשר שאיל שאלה זו לפני שמואל:

מי שהפריש שקלו לנדבת השקלים לבית המקדש ומת — מה יעשו בשקלו?

אמר ליה שמואל: יפלו לנדבה.

הרי חזינן שגם שמואל סבר דמותר השקלים הואיל והוון קדשי קדשים לכך יפלו לנדבה.

וגם רבי אלעזר סבר כן, דאתמר: כהן גדול שהפריש מעות לקנות מהן סולת למנחת חביתין [שהיה מביא בבוקר ובערב, והיתה

ובספר לחם שמים הקשה על דבריו, דאם כן פשיטא שמה שגבו לצורך עניים ישאר המותר לעניים. ולכן פירש דמיירי בעניים ידועים ומכל מקום אין המותר להם, כי דעת הנותן לתת רק

40. כן פירש התוספות יום טוב, שהחילוק הוא בין עני ידוע לעניים סתם. אך אם גבו לצורך עניים ידועים, אף שהם רבים, המותר שלהם. כי אין חילוק בין רבים ליחידים.

רבי ירמיה סבר למימר: כי היכי דאמרין במתניתין שמותר המת ליורשיו, הכי נמי זה שגבו עברו, דינו כמותר המת, וילך ליורשיו.

אמר ליה רב אידי דהוטרא [שם מקום] לרבי ירמיה: הנע עצמך! שהרי אין זה דומה.

דהכא כשגבו, לא כוונן אלא ליה [לא כוונן לגבות המעות אלא עברו].

וכיון שנמצא שאינו צריך להן, אם כן נתברר שלא זכה בהם מעולם. ואינו דומה למקרה במשנה, שכאשר גבו את המעות היה הממון ראוי לו, אלא שנתר. וכיון שכבר זכה בהם ילך ליורשיו.

רב אידי היה תלמידו של רבי ירמיה, ולכן כעס עליו רבי ירמיה ואמר ליה: הלוא אין אתה יודע אלא מה שלמדת ממני. ואנא הרי לא אמרית דבר זה שאם גבו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לא ילכו המעות ליורשין.

ואם כן, את — מנא לך לחלוק עלי ולומר כן.

תני בברייתא בשם רבי נתן: מותר המעות שנשאר ממה שגבו לצורך מת מסוים — יבנה לו נפש על קברו, ויעשה לו זילוף של בשמים על גבי מיטתו לריח טוב.

שאף אם הגבאי רוצה לעכב המותר ולעשות ממנו מצבה על קברו, והיורש אומר פוק חזי כמה קברות איכא בלא מצבות, וגם זה כאחת מהן, ינתן ליורשיו.

ורק אם מנהג כל בני משפחתו לעשות מצבות הדין עם הגבאי ועושה לו מצבה.

ו. אבל מותר המעות שנשאר ממה שגבו לצורך קבורת מת מסוים ינתן ליורשיו. (41)

רבי מאיר אומר: מותר המעות שגבו לצורך מת מסוים — יהא מונח עד שיבוא אליהו. מחמת הספק. וכדלהלן.

רבי נתן אומר: מותר המת — בונין לו [לאותו המת] נפש [מצבה] על קברו.

ובגמרא בבלי [סנהדרין דף מח א] מפרש רבא מחלוקתם. דרבי נתן סבר הואיל ונתבזה המת במעות הללו, שגבו אותן לשמו, אין המת מוחל על בזיונו בשביל הנאת יורשיו. ולכן יעשו מן המותר מצבה על קברו. ותנא קמא סבר שנוח למת להתבזות לאחר מיתתו בשביל הנאת יורשיו, ולכן ילך המותר ליורשים.

ורבי מאיר נסתפק בזה ומשום כן אמר, שיהו המעות מונחים עד שיבוא אליהו, והוא יפשוט את הספק.

גמרא:

שנינו במשנה: מותר המת ליורשיו,

ומספקינן: כיצד הדין אם גבו לו למת משום שהיה בחזקת שאין לו עצמו מעות לקבורתו, ונמצא שיש לו — מה יעשו עם אותן מעות שגבו?

למה שהם צריכים. ורק כשנותן לצורך יחיד אמדינן דעת הנותנים דאחולי אחוליה גבייהו.

41. ובשלחן ערוך יורה דעה סימן שנו סעיף א נפסק שמותר המת ליורשיו.

ובפתחי תשובה סק"א הביא מדברי הרדב"ז

תני בברייתא, בדיני מותרות שנותרו מן הגביה:

אין פודין שבוי במעות שנותרו ממגבית שעשו לצורך שבוי אחר. (42)

ואין גובין וקונין טלית לעני במותר המעות ממה שגבו לצורך קניית טלית לעני אחר.

אבל אין ממהין ביד הפרנסים לכך, שאם עשו כן אין מוחים בידם.

תני: רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין עושים נפשות [בנין על הקבר למצבה] לצדיקים לזכרון להם.

אלא, דבריהם שאומרים בשם — הן הן זכרונם.

רבי יוחנן היה מסמך ואזיל על רבי חייא בר אבא [כשהיה הולך היה נסמך עליו, לפי שהיה בעל בשר].

והיה רבי אליעזר חמי ליה ומטמר ליה מקמיה [כשהיה רבי אליעזר רואה את רבי יוחנן הולך, הוא היה נחבא מפניו].

ואמר על כך רבי יוחנן: הלין אלו תרתי מליהו הדין, בבלאה עביד ביה [שתי רעות אלו עשה הבבלי הזה]:

חדא, דלא שאיל בשלומיה.

וחדא דמטמר, ונראה שאינני כדאי לדבר עמו, ולכך הוא נחבא ממני.

אמר ליה רבי יעקב בר אידי לרבי יוחנן: כך נהיגין גבהון, דזעירא לא שאיל בשלומיה דרבה [כן נוהגין אצלם, שאין הקטן מקדים שלום לגדול].

דאינון נהגין ומקיימין, שהם נוהגים ומקיימים את המקרא הזה [איוב כט]: "ראוני נערים ונחבאו וישישום קמו עמדו".

ומכאן שמפני כבודו של הגדול ראוי שהפחותים ממנו יתחבאו מפניו.

ראה רבי יעקב בר אידי שעדיין רבי יוחנן כועס, ורצה עוד לפייסו,

ולכן שאלו ואמר ליה: מהו למיעבר קמי דאדורא צלמי? האם מותר לעבור לפני צלם ששמו אדורא?

אמר ליה רבי יוחנן: מה את פליג ליה יקר? [מה אתה חולק לו כבוד בזה שאינך עובר לפניו?]

אדרבה עבור קמוהי, וסמי עינוי [עבור לפניו וסמא את עיניו]. כלומר, תראה בזה שאינך חושש לו ולכבודו.

אמר ליה רבי יעקב בר אידי לרבי יוחנן: אם כן יאות [שפיר] רבי אליעזר עביד דלא עבר

42. בתשובת הרא"ש כלל לב ו דן בגבו לצורך שבוי ולבסוף נטמע בין הגוים ולא רצה ליפדות — אם נותנים את הכסף ליורשין.

והסיק דאין נותנין, כי "הגע עצמך, הא דאמרין מותר המת ליורשיו, חולה שהיה גוסס ופסקו לו צדקה לצורך ארון תרכיזין וקבורה,

ונתרפא. וכי תעלה על דעתך שתנתן לו הצדקה והלוא לא אמרו אלא מותר המת".

אולם הרשב"א בתשובה חלק ד סי' נה כתב גבי שבוי שגבו מעות לצרכו ומת, שישנתן ליורשיו, ואף שנתברר לבסוף שלא הוצרכו לכסף זה שגבו.

והיה שם זקן אחד, ורבי יוסי בן קסמא שמו. ואמר: תמיהני אם לא הוה [יהיה] בית הכנסת זה בעתיד בית עבודה זרה! לפי שכל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. ובסיפור זה רצו לשכנעו לרבי יוחנן שלא יכעס.

והזר רבי יוחנן ואמר: נכדין בחברי!

כלומר, מה שארע כך שם הוא משום שחברים היו רבי אליעזר ורבי יוסי, ובהיותם חברים לא היה להם לכועס זה על זה. ואין לדמות זאת אלי, שאני כועס על רבי אליעזר, לפי שהוא תלמידי.

נכנס לפניו רבי יעקב בר אידי לפייסו, ואמר לו:

כתיב בספר יהושע: "כאשר צוה ה' את משה עבדו, כן צוה משה את יהושע, וכן עשה יהושע. לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה".

העיד עליו המקרא, שכל מה שעשה יהושע תלמידו של משה, מפי משה עשה. וודאי אפילו מה שעשה ולא פירש שמשה צוהו לעשות כן.

שאם לא כן, וכי כל דיבור ודיבור שהיה יהושע יושב ודורש, היה אומר: כך אמר משה?!?

קמד, שכיון שגילית שההמנעות מעבור לפני הצלם היא דרך כבוד, הוא הדין זה שלא עבר רבי אליעזר לפניך הוי דרך כבוד, ולא דרך זלזול, ושפיר עבד.

אמר רבי יוחנן לרבי יעקב: ועוד דבר שאינו הגון עביר לי הא בכלאה [הבבלי הזה]: שאמר דבר הלכה ששמע ממני, ולא אמר דשמעתא זו היא משמיה [משמי].

נכנסו לפניו רבי אמי ורבי אסי לפייסו.

אמרו לו: רבי, וכי לא כך היה מעשה בבית הכנסת של טרסיים, שהיה דיון בענין מוקצה בשבת, כנגר שיש בראשו גלוסטרא, כברית שראשו עב, וראוי לשחוק בו שום, שנחלקו בו רבי אליעזר ורבי יוסי אם מותר לטלטלו. ונחלקו כל כך עד שקרעו ספר תורה בחמתן.

וקודם שהגמרא ממשיכה בסיפור המעשה הזה, תמהינן:

וכי "קרעו" סלקא דעתך!?

והרי ודאי לא הגיע לידי כך שקרעו הם עצמן ספר תורה.

אלא הכוונה שנקרע ספר תורה, בלא מתכוון, בחמתן.

וממשיכה הגמרא בסיפור המעשה:

לו: אם אני לא אמרתי כן מנין לך דבר זה. מכל מקום כן הדין. שכיון שלא הוצרך לכסף כלל לא אמרין שזכו בו יורשיו. והוא הדין בנידון זה שנטמע השבוי או מת ונתברר שלא הוצרכו לכסף לא זכו בו יורשין.

ועיין עוד מה שהאריך בזה בפירוש משנת אליהו על אתר.

ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רנ"ג סעיף ז הובאו שתי הדעות, ובביאור הגר"א שם סקי"ד כתב ראה לדעת הרא"ש דאין נותנים את הכסף ליורשין, מדאמרין הכא גבו לו בחזקת שאין לו. אמר ליה רב אדא דחטרי, הגע עצמך, דלא כיון אלא לו.

והבין הגר"א שאף שרבי ירמיה דחה ואמר